

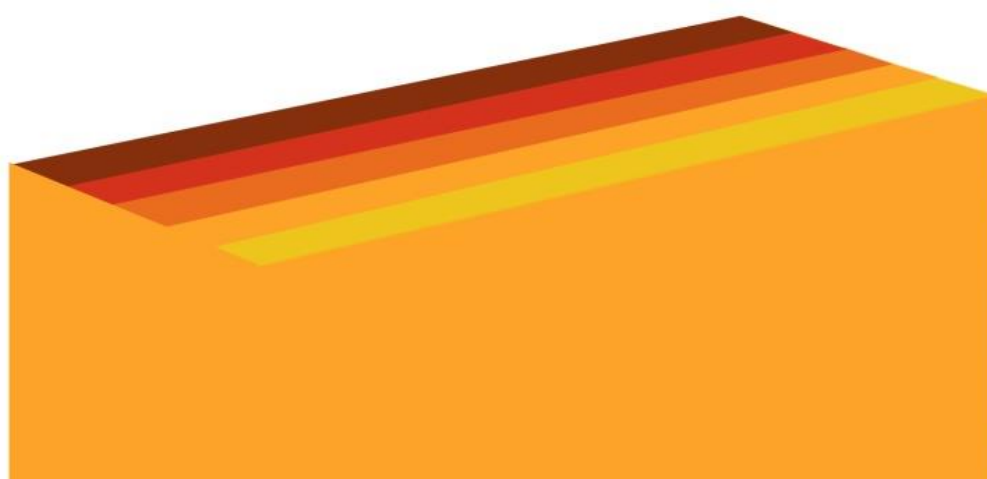
OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Teresa Colomer
teresa.colomer@uab.cat
Universitat Autònoma de Barcelona

ESTUDIS I RECERCA SOBRE LLIBRES INFANTILS I JUVENILS A CATALUNYA (2016-2017)

ESTUDIOS E INVESTIGACIÓN SOBRE LIBROS INFANTILES Y JUVENILES EN CATALUÑA (2016-2017)

STUDIES AND RESERACH ON BOOKS FOR CHILDREN AND YOUNG ADULTS IN CATALONIA (2016-2017)

RESUM | RESUMEN | ABSTRACT

Els estudis i la recerca sobre els llibres infantils i juvenils s'han situat en un cert punt d'inflexió en el bienni 2016-2017. S'ha recapitulat la feina feta, amb l'oferta de panorames de síntesi, com ara la participació a la Fira de Bolonya de la literatura infantil i juvenil catalana com a convidada d'honor, que han permès de constatar la bona situació aconseguida. En aquest bon moment de presència de la LIJ ha estat molt remarcable l'augment de les activitats i interrelacions dels diversos sectors professionals, amb la creació d'associacions i espais d'intercanvi i difusió, alhora que s'ha mantingut l'alt nivell de l'oferta formativa en el camp. En canvi, han començat a aparèixer símptomes que la situació de precarietat universitària pot passar factura a la recerca i fer perillar el relleu generacional, tot un repte per poder transformar la potència aconseguida en noves dinàmiques de futur.

Los estudios y la investigación sobre los libros infantiles y juveniles se han situado en un cierto punto de inflexión en el bienio 2016-2017. Se han llevado a cabo diversas recapitulaciones del trabajo realizado, con la oferta de panoramas de síntesis, como por ejemplo la participación en la Feria de Bolonia de la literatura infantil y juvenil catalana como invitada de honor, que han permitido constatar la buena situación conseguida. En este buen momento de presencia de la LIJ ha sido muy destacable el aumento de las actividades e interrelaciones de los diversos sectores profesionales, con la creación de asociaciones y espacios de intercambio y difusión, al tiempo que se ha mantenido el alto nivel de la oferta formativa en el campo. En contraste, han comenzado a aparecer síntomas que la situación de precariedad universitaria puede pasar factura a la investigación y hacer peligrar el relevo generacional, todo un reto para poder transformar la potencia lograda en nuevas dinámicas de futuro.

This two-year period was a turning point for Catalan scholarship on children's books. First, the article reviews the progress made, considering that research activity was consolidated by interrelated factors like the participation of Catalonia and the Balearic Islands as Guests of Honour at the Bologna Children's Book Fair. It then observes that the current health of Catalan literature for children and young adults is reflected in the growing collaboration between different professionals, the creation of new associations and platforms dedicated to exchanging and publishing content, and the conservation of a high level of quality in the academic offering for training in the book industry. It concludes, however, that the precarious position of higher education may also negatively impact research, making it difficult for the present generation to pass the baton to the next and ensure that their results can effectively contribute to the future.

PARAULES CLAU:

Estudis, Recerca, Literatura infantil i juvenil

PALABRAS CLAVE:

Estudios, Investigación, Literatura infantil y juvenil

KEYWORDS:

Studies, Research, Books for Children's and young adults

REBUT 31/05/2018 / ACCEPTAT 14/06/2018

1 INTRODUCCIÓ

Els anys 2016-2017 tenen com a fet central la participació a la Fira de Bolonya de la literatura infantil i juvenil catalana com a convidada d'honor. Aquesta ocasió de fer balanç per mostrar-se en conjunt a l'exterior ha donat alguns estudis de síntesi, que s'han produït també en el Simposi «10 anys de literatura infantil i juvenil», amb motiu de la 10a edició del màster de Llibres i Literatura Infantil i Juvenil de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat un moment de mirar enrere i al voltant que potser ha propiciat una certa tendència a la reflexió sobre la tradició literària pròpia que s'aprecia en les exposicions i publicacions divulgatives del bienni.

Un segon fet característic és l'activitat dels diferents sectors editorials que s'han interrelacionat per oferir activitats que no només busquen dinamitzar la lectura (i les vendes), sinó també oferir nous espais de trobada i reflexió. Aquesta tendència està creant un entramat prometedor des d'un punt de vista interdisciplinari i de projecció social.

També ha estat ben present l'avenç en els temes que dominen ara mateix l'escena internacional d'aquesta àrea d'estudi: la recepció lectora, l'auge de la imatge i els àlbums, la literatura en pantalla i el reflex dels canvis socials en els llibres a través de nous matisos de la temàtica de la «diversitat» respecte dels àmbits personals, familiars i socials.

Com ja s'assenyalava en l'anterior panorama d'aquest anuari, l'àmbit digital ha passat a ser el mitjà principal de difusió de la crítica i d'interrelació de la recerca; es manté la important oferta formativa catalana en aquests temes i continuen les exposicions i activitats ciutadanes ja tradicionals al voltant dels llibres infantils i juvenils. Es pot dir, doncs, que la literatura per a infants i joves s'ha mantingut com a fenomen cultural en aquests anys de crisi i el que apareix en aquest bienni és, a banda d'una certa recuperació de la producció editorial, un cert punt d'inflexió en les formes de recerca i divulgació que semblen anunciar una nova etapa d'iniciatives en diversos àmbits.

2 PROJECCIÓ AL MÓN

La Fira del Llibre Infantil de Bolonya (Bologna Children's Book Fair), la fira professional de referència internacional per al sector del llibre infantil i juvenil, es va celebrar del 3 al 6 d'abril de 2017 amb la literatura catalana com a invitada d'honor. L'Institut Ramon Llull va organitzar els actes sota el títol «Sharing a Futur: Books in Catalan in Bologna 2017», amb una exposició de 400 m² dedicada a la il·lustració; un programa d'activitats Pel que aquí ens

La participació, com a convidada d'honor, de la literatura infantil i juvenil catalana a la Fira de Bolonya és un dels fets destacats del bienni

La literatura per a infants i joves s'ha mantingut com a fenomen cultural en aquests anys de crisi

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

interessa, els estudis van tenir el seu espai en el Simposi sobre Literatura Infantil i Juvenil organitzat en col·laboració amb el Departament de Llengües, Literatures i Cultures Modernes i el Departament de Ciències de l'Educació «Giovanni Maria Bertin» de la Universitat de Bolonya. Les ponències catalanes van ser a càrrec de Caterina Valriu (UIB), la qual va fer una síntesi de la història de la literatura infantil; M. Àngels Francés (UV), que va parlar dels lectors en relació amb el món virtual i els mitjans de comunicació; Teresa Duran (UB) amb una exposició molt innovadora sobre l'evolució de la il·lustració catalana, i Teresa Colomer (UAB), que va sintetitzar l'evolució de cent anys de recerca i formació en l'àrea catalana en un «estat de la qüestió» que pot resultar especialment útil per als interessats en el tema que aquí ens ocupa.

La literatura infantil i juvenil espanyola va ser la convidada a la 18a edició del Salão FNLIJ¹ do Livro para Crianças e Joves de Rio de Janeiro 2016 i diversos autors catalans van formar part de la comitiva organitzada per l'Organización Española para el Libro Infantil y Juvenil (OEPLI), que ha dirigit l'editora Reina Duarte en aquest bienni. També hi va assistir Teresa Colomer, invitada directament per la FNLIJ, que va fer una conferència sobre la lectura de la imatge en la formació del lector. Així mateix, el 2017 se celebrà la 26a Biennial d'Il·lustració de Bratislava sobre il·lustracions de llibres infantils i juvenils, amb el seu habitual seminari d'especialistes d'il·lustració d'arreu del món i en què l'il·lustrador Tàssies va ser conferenciant convidat.

D'altra banda, diversos investigadors i estudiosos del nostre país han participat en múltiples congressos, simposis i jornades d'arreu del món. Només a tall d'exemple, podem citar el Congreso Iberoamericano de Lengua y Literatura Infantil y Juvenil (CILELIJ) de Ciutat de Mèxic 2016, on Teresa Colomer va dirigir una taula rodona sobre recepció lectora; la Feria del Libro de Monterrey 2017; els simposis d'Aarhus (Dinamarca) i de Bergen (Noruega) 2017 amb invitació a Lucas Ramada per parlar sobre literatura digital; les universitats Austral de Xile, Catòlica de Valparaíso o La Plata amb invitació a Ana Maria Margallo per dissertar sobre àlbums i recepció lectora; el Salon du Livre de la Presse Jeunesse en Sein-Sant Denis 2017; els actes de la Universitat François Rabelais de Tours; la Journée d'étude d'A.C.C.E.S a FRAC a Rennes 2017, amb intervenció de Cristina Correro sobre llibres per a primeres edats; la participació de Mònica Baró i Teresa Colomer com a membres del comitè científic del Fórum Internacional 20 anos Rede de Bibliotecas Escolares de Portugal organitzat pel Ministérios da Educação e da Cultura - Fundação Calouste Gulbenkian (Lisboa, 2016), així com tantes altres activitats que es poden veure a les notícies i *curricula* inclosos als webs universitaris i que revelen l'impacte internacional de la recerca de les universitats catalanes.

Un fet particular que també podem englobar en aquest apartat de projecció és el curs destinat a la formació del personal xilè de biblioteques: «Lectura,

**Diversos
investigadors i
estudiosos del
nostre país han
participat en
múltiples
congressos, simposis
i jornades d'arreu
del món**

¹ Fundação Nacional do Livro Infantil e Juvenil.

alfabetizaciones múltiples y literatura infantil y juvenil», organitzat el 2016 pel Ministerio de Educación de Chile i l'Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura (OEI), una formació en línia que va ser encarregada a Teresa Colomer i Inés Miret i feta per professorat de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona.

3 AUTOREFLEXIÓ I MIRADA A LA TRADICIÓ

Si explicar-se al món com a col·lectiu ja va propiciar les ponències de la Fira de Bolonya, la mirada al que ha donat de si la literatura catalana ha estat molt present en les exposicions i publicacions produïdes durant aquests dos anys.

Destaca, per exemple, l'article «Els pastorets de Josep Maria Folch i Torres», de Víctor Aldea, a la revista *Cuadernos de literatura infantil y juvenil* (CLIJ), que ha complert els trenta anys de la fundació a Barcelona; les tesis doctorals d'Anna Maria Moreno sobre la literatura juvenil de ciència-ficció de Manuel de Pedrolo, d'Amèlia Arbiol sobre l'assoliment de competències literàries a través de sèries d'animació com *Les tres bessones* o la de Maria Soledad Muñoz sobre els mites clàssics com a intertext d'obres actuals. Així mateix, un projecte de recerca de la Universidad de Castilla-La Mancha ha impulsat la mirada històrica sobre la censura que ens deixa aquí capítols i articles com «La LIJ censurada por la llengua» i «La prescripció en la literatura infantil: de la censura, *El més petit de tots* i *Els Grumets de La Galera*», de Gemma Lluch, així com la tesi doctoral de Josep Vicent Sanchís Llàcer sobre el mateix tema a la Universitat d'Alacant. També coincideix en aquesta mirada pròpia el fet que el XVI premi Aurora Díaz-Plaja 2017 de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana hagi estat concedit al dossier «Ramon Llull, un home fantàstic», de Mercè Canela i Eugènia Morer, publicat a la revista *Cavall Fort* en l'any de la commemoració institucional dels set-cents anys de la mort d'aquest autor.

L'interès per la tradició oral, en concret, pot veure's en el monogràfic «L'imaginari fantàstic català» de la revista *Faristol*, del qual cal remarcar l'article de Teresa Duran «Els estrats de la rondallística tradicional catalana». Però també se situen la tesi de la Universitat d'Alacant de Vicenç Vidal sobre la literatura popular valenciana entre 1873-1975 i dues altres de la Universitat de València: la de Vicent Manuel Garcés sobre la cançó de bressol i la de Francisca Sánchez sobre la narració infantil en el canvi del segle XIX al XX. D'altra banda, una altra tesi que té en compte la tradició, tot i que en aquest cas la nicaragüenca i per contrastar-la amb la modernitat, és la llegida per la també valenciana Xelo Santoja a la Universitat Autònoma de Barcelona. I, tot i que no es tracta pròpiament d'estudis, val la pena citar aquí les publicacions del 2017 dels llibres *Enciclopèdia misteriosa dels éssers diminuts* d'Animallibres i, especialment, *El gran llibre de les criatures fantàstiques de Catalunya* de Comanegra pel que tenen de referència a la

La literatura catalana ha estat molt present en les exposicions i publicacions produïdes durant

L'interès per la tradició es fa visible a través de diferents publicacions

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

tradició popular. En la mateixa línia, podem constatar que les escoles d'estiu de la Universitat de Vic a Montserrat han tingut per temes «Literatura parlada, contes i poesia» (2016) i «L'art de dir i l'art d'explicar» (2017), cosa que ens porta a assenyalar que el tema de la poesia ha ofert una nova antologia, *Plouen poemes!*, de Vanesa Amat, M. Carme Bernal i Isabel Muntañà, un gènere, aquest de les antologies, en què sempre opera un estudi i establiment de criteris previs de selecció que, en aquest cas, han estat molt celebrats. D'altra banda, el XV premi Aurora Díaz-Plaja de 2016 ha estat concedit a Clara Berenguer pel conjunt d'articles publicats a la revista *Lletres Valencianes*, d'entre els quals es feia especial menció a la crítica «Versos i il·lustracions per créixer».

En aquest camp de la mirada interna, cal remarcar també les exposicions «Lola Anglada. Memòries 1892-1984» que va tenir lloc el 2015-2016 a l'Escola Industrial de Barcelona, així com la dedicada a celebrar els cinquanta anys de la publicació de *La casa sota la sorra* de Joaquim Carbó, una exposició dels alumnes de l'Escola de la Dona, sota la direcció d'Ignasi Blanch, en el marc del Saló del Llibre Infantil i Juvenil 2016. O també, els recordatoris i les entrevistes a autors que han començat a aparèixer els darrers anys, com l'article de Fina Rifà sobre la il·lustradora Elvira Elies, recentment traspasada; la reflexió de Teresa Duran «A la recerca d'una memòria perduda», publicada al web *Llibres al replà*, i les entrevistes a Gusti o Maite Carranza, aparegudes a la revista *Faristol* amb la clara intenció de fer un recorregut de la seva llarga trajectòria.

Més que la mirada enrere, ha estat la mirada de síntesi al voltant la que ha caracteritzat el Simposi «10 anys de literatura infantil i juvenil», organitzat per celebrar la 10a edició del màster de Llibres i Literatura Infantil i Juvenil de la Universitat Autònoma de Barcelona amb la col·laboració del Banco del Libro de Veneçuela, que és el primer i únic màster sobre aquest tema d'una universitat catalana. La trobada, d'un marcat aire internacional, ja que hi van acudir molts professors i exalumnes de més de quinze països, així com ben variat, ja que s'hi troben les diverses professions del sector, va tenir lloc a Barcelona el setembre del 2016 i va oferir ponències sobre els fets més destacables de la producció recent de llibres per a infants i joves. També va incloure altres participacions més inusuals, com la invitació a les editorials a presentar el seu llibre preferit del darrer decenni, la publicació al web del Simposi dels textos de deu ratlles demanats a molts especialistes sobre el tret més característic d'aquest període, la publicació en obert de les conferències enregistrades en vídeo durant les deu edicions del màster i de vídeos de tres minuts en què els especialistes que han dirigit el programa de lectura de clàssics explicaven el perquè de l'elecció d'aquella obra, etc. En resum, una oferta de visió circular de la producció i els temes d'estudi més recents. El web creat especialment per al Simposi i on poden veure's moltes d'aquestes qüestions, es pot visitar a: <http://master10ed.gretel.cat>

Finalment, cal assenyalar els panorames anuals sobre la producció pel que suposen, també, d'estudis de conjunt. S'han mantingut els ja habituals de l'*Anuario de literatura infantil y juvenil* de SM, a càrrec de Joan Portell, amb el títol «Libros en catalán. ¿Hacia un nuevo universo editorial?» (2017), així

**Lola Anglada,
Joaquim Carbó,
entre d'altres, han
estat protagonistes
d'algunes
exposicions**

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

com els de la revista *Cuadernos de literatura infantil y juvenil*, amb l'exposició de la producció catalana a càrrec de Teresa Blanch, amb els títols «Cataluña, lectura para una evolución social» (2016) i «Cataluña: la otra cara de la LIJ». Per la seva banda, la producció al País Valencià ha continuat a càrrec de Josep Anton Fluixà, amb els títols «Comunidad Valenciana: a la espera, pero en marcha» (2016) i «Comunidad Valenciana: a la búsqueda del lector no prescriptivo» (2017), una separació de la producció editorial en dos espais diferents que resulta curiosa si pensem que els panorames anuals de la revista es proposen oferir el panorama literari en cada llengua de l'estat, de manera que semblen partir de la idea d'una llengua valenciana diferenciada de la catalana. Així mateix, tenim el panorama de Teresa Colomer a «La letteratura giovanile in Spagna», publicat a la revista italiana *Nuova Secundaria*, pel que fa a la producció catalana.

Els llibres s'han fet visuals i s'han convertit en objectes estètics

4 APORTACIÓ ALS TEMES CENTRALS D'ARREU

Les respostes a l'enquesta internacional als especialistes feta amb motiu del Simposi «10 anys de LIJ» van destacar com a trets característics de la producció recent, en primer lloc, que els llibres s'havien fet visuals i s'havien convertit en objectes estètics, oberts a nous públics amb el desenvolupament de l'àlbum pictòric, la novel·la gràfica o els llibres per a primeres edats. En segon lloc, que els temes s'havien adreçat a l'educació de les emocions, a l'extensió de temes com la sexualitat i la mort, a l'actualització de la denúncia social i a l'abundància de l'humor i al joc amb els contes populars, temes i tendències en què es continua revelant l'eterna tensió entre un didactisme utilitari ben viu i la creació d'obres amb propòsit artístic. En tercer lloc, que les estratègies de venda han impulsat la internacionalització, els best-sellers i la celebració editorial d'aniversaris i efemèrides socials i literàries. Finalment, i en quart lloc, van assenyalar l'aparició de la literatura digital, amb la inauguració d'un ampli espai de novetat en l'objecte, els recursos de la composició artística, el mercat, els lectors i la crítica.

El tractament de temes com l'educació de les emocions, la sexualitat, la mort o la denúncia social evidencien la tensió entre el didactisme utilitari i la creació d'obres amb propòsit artístic

Són canvis que els especialistes van veure des de la perspectiva del got mig ple o mig buit. Per exemple, des de la mirada de qui censurava el tracte de l'infant com a consumidor fins a qui s'alegrava de la disponibilitat i varietat de l'oferta actual, o des de qui es felicitava per l'esplendor de la imatge fins a qui es preocupava per la disminució del text, un aspecte que, per contra, tal vegada pot relacionar-se amb els indicis d'un cert renaixement de la poesia. Així que una ombra podia dur a una llum i el debat podia girar en una espiral de matisos, com els que ofereixen les publicacions aparegudes a casa nostra aquests dos darrers anys sobre aquests mateixos temes, tal com citem a continuació:

- La creació a través de la imatge ha donat lloc a dos números monogràfics sobre l'àlbum il·lustrat de la revista *Peonza* de Cantàbria que celebrava

també alhora els trenta anys de publicació. Els números es van programar amb una gran sol·licitud d'articles a especialistes catalans, formats o residents a Catalunya. Així, la secció «Entrevistamos a» de la revista va incloure les fetes per Javier Sobrino a Teresa Colomer en el primer número, i per Javier Sobrino i Almudena González a Anna Castagnoli en el segon. María Cecilia Silva-Díaz i Anna Castagnoli abordaren els temes generals dels dos números amb el panorama de «La investigación en el libro álbum» i «Sobre el origen del libro álbum», respectivament. Emma Bosch amb «Tres mil palabras sobre los álbumes sin palabras» i Brenda Bellorín amb «Los cuentos de hadas en el libro álbum» divulgaren aspectes de les seves excel·lents tesis doctorals, ja assenyalades al número anterior d'aquest anuari, mentre que Anna Juan va focalitzar el tema de la representació urbana a «Ciudades de papel» i Oblit Baseira partí de la seva reconeguda experiència per publicar-hi «El álbum en la librería».

D'altra banda, els àlbums també han estat tractats a l'article de Tàssies «Analogies visuals per a una crítica més racional» de la revista *Faristol* i formen part essencial de les tesis de Francisco Javier Villegas sobre l'educació literària i visual dels adolescents a la Universitat de Barcelona, així com de la de Vanessa Amat sobre la seva discussió per part dels infants de cicle inicial a la Universitat Autònoma de Barcelona. Per la seva banda, els llibres per a primeres edats van ser analitzats per Teresa Colomer a l'article «¿Fueron felices y comieron perdices? El sentido del final en los libros para niños», de la revista *CLIJ*, tot recollint una versió de la conferència oferta al 25th European Early Childhood Education Research Association (EECERA) de 2015, o al capítol de Cristina Correro i Mercè Lafarga «Los libros en la Educación Infantil: un primer paso en la educación literaria» en un manual per a formació de mestres d'aquesta etapa.

- Els temes actuals dels llibres han estat ben presents a casa nostra. Ho han fet en diversos articles de la revista *Faristol*, com el monogràfic «Llibres transgressors», amb articles com el de Teresa Duran que analitza una selecció d'àlbums que es poden incloure sota aquest epígraf; el de Mariona Trabal sobre el tractament del sexe; el del consell de redacció de la revista que destaca els títols que considera més importants en aquesta línia a la literatura catalana des dels anys vuitanta, o el de Fe Fernández Vilaret que proposa deu títols sobre la diversitat ètnica.

L'auge de la denúncia social es revela, tant en molts dels llibres «transgressors» dels articles anteriors, com ara, en el títol de l'exposició monogràfica «Visca la revolució» del Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya a Mollerussa 2017, una exposició elaborada pel Consell Català de Literatura Infantil i Juvenil, com en d'altres en aquest bienni: «S'ha escrit un crim», sobre narració de misteri, un fet que també reflecteix l'auge del gènere en la literatura en general, i «L'aparador de les meravelles», una exposició dividida en vuit temes principals dels llibres infantils i juvenils, també de vocació panoràmica, com ha estat marca d'aquest període.

Articles i exposicions testimonien l'interès per fer presents els temes més actuals dels llibres

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Finalment, el joc amb el conte popular assenyalat pels especialistes s'analitza en dos articles més de Brenda Bellorín: «Transformaciones de los personajes de cuentos de hadas en los álbumes» a la revista *CLIJ* i «Descifrar el ADN de los cuentos de hadas» a la revista virtual mexicana *Linternas y bosques*. El seu enfocament enllaça un tema actual amb l'interès per la tradició, abans assenyalat, així com amb l'auge dels àlbums com a tret més definitori de la producció recent.

- La literatura digital continua desenvolupant-se amb força en la investigació catalana. Tant és així que sembla l'únic tema d'estudi específic sobre la producció infantil i juvenil que manté fons de finançament públic a Catalunya. És el cas del projecte de recerca «Enseñar a leer literatura digital» del Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación Orientada a los Retos de la Sociedad, dirigit per Teresa Colomer i Ana María Margallo (UAB), així com els projectes de fons europeu «DigiLitEY Project Meeting III» de la COST ACTION IS1410, en què Cristina Aliagas (UPF) ha estat la coordinadora a Espanya i en què ha participat Cristina Corroero, i el «Young Children (0-8) and Digital Technology. A qualitative exploratory study. National Report, Spain» amb participació de les mateixes investigadores i amb resultats que van ser presentats en un acte a la seu de la Comissió Europea a Barcelona.

Sobre aquest mateix tema Lucas Ramada ha llegit una tesi a la Universitat Autònoma de Barcelona amb el títol *Esto no va de libros. Literatura infantil y juvenil digital y educación literaria* que suposa una fita important en la reflexió teòrica actual sobre la qüestió. També han aparegut diverses publicacions remarcables sobre els resultats d'aquest camp de recerca, com el capítol «Digital Storytelling, Book Trailers and Literacy Competence in Initial Teacher Education» i l'article «Children's responses to the interactivity of storybook apps in family shared reading events involving the iPad. Literacy», de Cristina Aliagas i Ana María Margallo; els articles «Prácticas de lectura en red, exploración de blogs literarios adolescentes», de Mireia Manresa i Ana María Margallo, o «Disruptive or imitative? Literary apps for Young Children», de Cristina Corroero i Neus Real.

La literatura digital continua desenvolupant-se amb força en la investigació catalana

Les activitats habituals del sector s'han mantingut ben vives

5 L'EMPENTA ACTIVA DELS SECTORS PROFESSIONALS

S'han mantingut ben vives les activitats habituals del sector, com el Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya, el Saló Internacional del Còmic, Món Llibre, el Flic Festival, les exposicions itinerants del CljCAT, el programa de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, les visites d'autors als centres educatius de la Institució de les Lletres Catalanes, les múltiples activitats de la Fundació Jordi Sierra i Fabra, etc., així com les innumerables accions de tallers, presentacions de llibres o animacions de lectura. De la mateixa manera l'acció de crítica i informació continua desenvolupant-se a la xarxa,

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

amb les revistes virtuals i blogs personals de recomanacions i notícies de la LIJ, com ara *Llibres al replà*, *Cornabou*, *La invitació a la lectura*, *Mascaró de proa*, *Boolino*, el web de GRETEL, etc.

La novetat del bienni ha estat la multiplicació de les iniciatives d'editorials i llibreries per establir espais de trobada i reflexió sobre els llibres infantils i juvenils, un bon exemple dels quals és l'espai mensual d'intercanvi sobre temes molt diversos de *Les tardes d'Altamira*, organitzat per l'editorial Ekaré. Però sens dubte el gènere dels àlbums il·lustrats és el que ha mobilitzat més les activitats del sector en aquest temps. Així, aquests últims van ser els protagonistes de la «Nit de l'àlbum» organitzada el 14 de desembre del 2016 per onze editorials independents dels grans grups editorials. L'any següent ja s'organitzaven en l'associació Àlbum Barcelona amb l'objectiu de donar visibilitat a aquest gènere i l'activitat del 2016 es va estendre a tota una primera Setmana de l'Àlbum celebrada del 6 al 12 de novembre del 2017 a Barcelona i comarques amb el suport de l'Institut de Cultura de Barcelona. L'associació té un web de consulta amb notícia de les seves activitats, tot i que, malgrat el nom de referència catalana, només s'ofereix en castellà.

Les interrelacions del sector també han trobat espai en la Fira de Bolonya o en el Simposi «10 anys de literatura infantil i juvenil» ja esmentats, però cal assenyalar ara que les relacions institucionals també han augmentat, amb la continuïtat de les subvencions de l'Institut Ramon Llull a la traducció d'obres il·lustrades, en què el ClijCAT o el GRETEL formen part de la comissió d'avaluació; l'entrada de tres nous membres de ple dret al ClijCAT: l'Institut Ramon Llull, la Institució de les Lletres Catalanes i l'Asociación de Agentes Literarios de España, així com la recuperació de l'Associació d'Editors del País Valencià. En aquest temps s'han produït també canvis en la direcció del ClijCAT, que passa de Reina Duarte a Anna Maria Macià, i de la revista *Faristol*, en la qual Bernat Cormand pren el relleu de Pep Molist i Joan Portell, i ho fa en el número que inaugura un nou disseny i nova presència al web del ClijCAT. Així mateix destaca la fundació de noves associacions professionals per defensar els interessos dels autors, malmesos durant la crisi econòmica. És el cas d'Escrivim, presidida per Maite Carranza, i d'Il·lustra, presidida per Lluís Farré, formades per escriptors i il·lustradors, respectivament, com el seu nom indica.

Les publicacions a partir de les celebracions commemoratives d'obres i autors ja han estat assenyalades més amunt, però cal destacar en aquest apartat sobre els sectors professionals el monogràfic de *Faristol* sobre la indústria del llibre, del qual destaquem l'article d'Ana Díaz-Plaja: «Què sabem dels best-sellers» i el de Teresa Mañà «Algunes reflexions sobre els premis literaris». També podem situar en aquest apartat el projecte de recerca «Los espacios virtuales para la promoción del libro y la lectura. Formulación de indicadores para evaluar la calidad y efectividad» (2015-2017) amb fons MINECO-FEDER del grup ERI Lectura, format per diverses universitats espanyoles i dirigit a la de València per Gemma Lluch.

S'han multiplicat les iniciatives d'editorials i llibreries per establir espais de trobada i reflexió sobre els llibres infantils i juvenils

Destaca la fundació de noves associacions professionals per defensar els interessos dels autors

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

6 L'OFERTA FORMATIVA I LES UNIVERSITATS EN RISC

L'oferta formativa es manté estable i ben alta en el sector, tal com ha estat descrita en els números anteriors de l'*Anuari*. Assenyalarem només, doncs, com a novetat, l'aparició del curs de postgrau de Prescripció Lectora, dirigit per Teresa Mañà a la Universitat de Barcelona, així com la bona notícia de la definició d'un perfil en «lectura i biblioteca escolar» del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya en el ventall d'especialistes que les escoles podem demanar per incorporar a les plantilles dels centres. Aquest perfil inclou els del títol del màster interuniversitari (UAB-UB) de Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura, dirigit per Mònica Baró i Neus Real, que ha recuperat la seva oferta anual, després d'haver passat a la biennalitat durant una edició (la del curs 2015-2016). Per contra, cal consignar la desaparició de dos cursos d'especialització, el d'escriptura de literatura infantil i juvenil (el curs 2016-2017) i el Children's Book from a Global Perspective (el curs 2017-2018), els dos de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El manteniment de l'oferta formativa, i també de la recerca, depèn en gran part de la situació de les universitats. I cal fer un toc d'alerta sobre l'evolució futura d'aquest aspecte, ja que les universitats es troben en una situació molt delicada per la manca acumulada de finançament en recerca i d'entrada de nou professorat, uns fets que coincideixen amb la jubilació continuada del professorat que havia impulsat i mantingut els estudis del camp. Així, per exemple, han disminuït en aquest bienni els projectes finançats, dels quals només tenim notícia dels indicats més amunt. Margarida Prats ha tancat la seva etapa de direcció del Grup de Recerca de Formació Receptora i Anàlisi de Competències (FRAC), en la qual ja havia succeït Antonio Mendoza. També s'han fusionat o desaparegut grups de recerca reconeguts en la convocatòria del 2017 de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya: diversos grups de didàctica de la llengua i la literatura de les universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona s'han fusionat en un sol grup, anomenat Grup de Recerca Lletra (Educació Lingüística i Literària), dirigit per Teresa Colomer, que és ara l'únic reconegut com a grup consolidat i amb finançament, que ens consti, que inclou l'estudi de la literatura infantil i juvenil en els objectius investigadors.

És així, doncs, que parlem d'un temps d'inflexió en els estudis catalans de la producció infantil i juvenil. En aquest bienni podem consignar la bona salut aconseguida en la recerca i la formació a l'àrea catalana i s'ha començat a adreçar una mirada enrere, que és una bona mostra de la consciència del recorregut aconseguit. Ara s'obre una nova etapa en què el sector professional és més ampli i actiu, les institucions tenen més consciència de l'existència d'aquest sector, els investigadors de trajectòria més llarga cedeixen el relleu i les noves tecnologies ofereixen un nou mapa d'interrelació i formes de difusió. Però cal que la situació es consolidi i que les dificultats econòmiques i de manca de renovació consolidada del professorat universitari no passin factura a l'edifici bastit durant les dècades de què ara es fa balanç.

L'oferta formativa es manté estable i ben alta en el sector

Les universitats es troben en una situació molt delicada per la manca acumulada de finançament en recerca i d'entrada de nou professorat

7 BIBLIOGRAFIA

Aliagas, C.; Margallo, A. M. (2016). «Digital Storytelling, Book Trailers and Literacy Competence in Initial Teacher Education». En: Stochetti, M (ed.) *Storytelling and Education in the Digital Age. Experiences and Criticisms*. Frankfurt; et al.: PL Academic Research, p. 98-107.

— (2017). «Children's responses to the interactivity of storybook apps in family shared reading events involving the iPad». *Literacy*, vol. 51, Issue 1 (January), p. 44-52.

Amat Castells, V. (2016). *Aprendre a valorar les lectures literàries. Anàlisi d'una intervenció didàctica a cycle inicial*. Tesis doctoral dirigida per T. Colomer. Universitat Autònoma de Barcelona.
<<https://www.tdx.cat/handle/10803/368233>>. [Consulta: 14/06/2018].

Amat, V.; Bernal, M. C.; Muntañá, I. (2017). *Plouen poemes*. Il·l. M. Abselam. Vic: Eumo.

Arbiol Solaz, A. (2016). *Cap a l'assoliment de competència literària amb el visionatge de textos mediàtics. El cas de les tres bessones contes clàssics, sèrie d'animació infantil*. Tesis doctoral dirigida per J. López Río i M. E. Estivalis. Universitat de Barcelona.

Baseiria Virgili, O. (2017). «El àlbum en la llibreria». *Peonza*, n.º 120, p. 83-88.

Bellorín, B. (2017). «Transformaciones de los personajes de cuentos de hadas en los álbumes». *CLIJ Cuadernos de literatura infantil y juvenil*, n.º 275, p. 20-26.

— (2016). «Descifrar el ADN de los cuentos de hadas». *Linternas y bosques: Literatura infantil y juvenil*, 30 de Junio.

<<https://linternasybosques.wordpress.com/2016/03/30/descifrar-el-adn-de-los-cuentos-de-hadas>>. [Consulta: 14/06/2018].

— (2016). «Los cuentos de hadas en el libro». *Peonza*, n.º 119, p. 38-45.

Berenguer, C. (2015). «Versos i il·lustracions per créixer». *Lletres Valencianes*, núm. 43, p. 21-22.

Bosch, E. (2017). «Tres mil palabras sobre los álbumes sin palabras». *Peonza*, n.º 120, p. 37-47.

Canela, M.; Morer, E. (2016). «Ramon Llull, un home fantàstic». *Cavall Fort*, núm. 1289-1290.

Casanova, A. (2016). *Enciclopèdia misteriosa dels éssers diminuts*. II-I. F. Falcone. Barcelona: Animallibres.

Castagnoli, A. (2017). «Sobre el origen del “àlbum”». *Peonza*, n.º 120, p. 5-9.

Colomer, T. (2016). «Fueron felices y comieron perdices? El sentido del final en los libros para niños». *CLIJ, Cuadernos de literatura infantil y juvenil*, n.º 269, p. 7-14.

— (2016). «La letteratura giovanile in Spagna». *Nuova Secundaria. Mensile di Ricerca, Cultura, Orientamenti educativi, Problemi didattico-instituzionali per le scuole del secondo ciclo di Istruzione e Formazione*, n.º 8, anno XXXIII (aprile), p. 50-53.

— (2016). «10 años de LIJ». Conferència inaugural del Simposi «10 años de LIJ». Màster de Llibres i Literatura Infantil i Juvenil. UAB-Banco del Libro. Barcelona 30 de setembre - 1 d'octubre. Vídeo i text: <http://master10ed.gretel.cat>. [Consulta: 14/06/2018].

— (2017). «Research and Trining of Professionals in the Field of Children’s and Young Adult Literature». Symposium on Chidren’s and Young Adult Literature in Catalan: Trends for a shared Futured, Institut Ramon Llull, 29-38. La versió original catalana «Recerca i formació en LIJ»: <http://www.gretel.cat/wp-content/uploads/2017/07/Colomer-T.-estudisLIJ-catalana.-Bologna-2017.pdf>. [Consulta: 14/06/2018].

Correro, C.; Real, N. (2017). «Disruptive or imitative? Literary apps for Young children». En: Ramos, A.; Cortez, T.; Mourao, S. (ed.). *Children’s literature: Fractures and Disruptions*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, p. 276-295.

Correro, C.; Lafarga, M. (2017). «Los libros en la Educación Infantil: un primer paso en la educación literaria». En: Gairin, J. et al. (2017). *Manual de Educación Infantil. Orientaciones y Recursos 0-6 años*. Wolters Kluwer.

Díaz-Plaja, A. (2017). «Què sabem dels best-sellers?». *Faristol*, núm. 85, p. 8-10.

Duran, T. (2016). «Els estrats de la rondallística tradicional catalana». *Faristol*, núm. 84, p. 8-12.

— (2017). «Àlbums agosarats». *Faristol*, núm. 86, p. 9-12.

— (2017). «A la recerca d’una memòria perduda». *Llibres al replà*, 28 de novembre. <http://llibresalrepla.cat/?p=3147>. [Consulta: 14/06/2018].

— (2017). «Brief Introduction to Picture Books for Children and Young Adults Published in Catalan». *Symposium on Chidren’s and Young Adult Literature in Catalan: Trends for a shared Futured*, Institut Ramon Llull, 17-28.

Garcés Ventura, V. M. (2017). *La cançó de bressol. Concepte de gènere i classificació de variants. Anàlisi formal i temàtica*. Tesi doctoral dirigida per G. Lluch i C. Oriol. Universitat de València.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/585453>>. [Consulta: 14/06/2018].

Juan, A. (2016). «Ciudades de papel». *Peonza*, nº 119, p. 46-56.

Lluch, G. (2016). «La LIJ censurada por la lengua». A: Cerrillo, P. C.; Sotomayor, P. (ed.): *Censuras y LIJ en el siglo XX*. Cuenca: Universidad de Castilla La Mancha, 217-238.

Lluch, G. (2016). «La prescripció en la literatura infantil: de la censura, *El més petit de tots* i Els Grumets de La Galera». *Zeitschrift für katalanistik/Revista d'estudis catalans*, 29, 267-292.

Manresa, M.; Margallo, A. M. (2016). «Prácticas de lectura en red: exploración de blogs literarios adolescentes». *Catalejos. Revista sobre lectura, formación de lectores y literatura para niños*, v. 2, n. 3, p. 51-69.

<<http://fh.mdp.edu.ar/revistas/index.php/catalejos/article/view/1985>>.

[Consulta: 14/06/2018].

Mañà, T. (2017). «Algunes reflexions sobre els premis literaris infantils i juvenils catalans». *Faristol*, n.º 85, p. 11-13.

Moreno, A. M. (2016). *La literatura juvenil de ciència-ficció de Manuel de Pedrolo*. Tesi doctoral dirigida per G. Bordons i A. Díaz-Plaja. Universitat de Barcelona.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/392659>>. [Consulta: 14/06/2018].

Muñoz Gordillo, M. S. (2016). *El mito clásico como intertexto fundamental. Cómo reciben los alumnos obras que subvierten temas propios de la mitología clásica*. Tesi doctoral dirigida per G. Bordons. Universitat de Barcelona.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/405713>>. [Consulta: 14/06/2018].

Prats, J. de Déu (2017). *El gran llibre de les criatures fantàstiques de Catalunya*. Il·l. M. Padilla. Barcelona: Comanegra.

Ramada Prieto, L. (2017). *Esto no va de libros. Literatura infantil y juvenil digital y educación literaria*. Tesi doctoral dirigida per M. Manresa. Universitat Autònoma de Barcelona.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/460770>>. [Consulta: 14/06/2018].

Sánchez Pinilla, F. (2016). *La narración para niños: autoras, circuitos y textos en el cambio del siglo XIX al XX*. Tesi doctoral dirigida per E. Rodríguez Cuadros i G. Lluch. Universitat de València.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/584632>>. [Consulta: 14/06/2018].

Sanchís Llàcer, J. V. (2016). *Els assassins d'El Capitán Trueno. La censura de les publicacions infantils i juvenils durant el franquisme. Estudi de l'evolució*

del marc legal i del seu impacte en els continguts publicats (1936-1982). Tesi doctoral dirigida per A. Sáez Casas. Universitat Ramon Llull.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/371462>>. [Consulta: 14/06/2018].

Santonja Ricart, X. (2016). *Tradición y modernidad en la literatura infantil y juvenil nicaragüense (1960-2015)*. Tesi doctoral dirigida per A. M. Margallo i M. Peza Muñoz. Universitat Autònoma de Barcelona.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/399352>>. [Consulta: 14/06/2018].

Silva-Díaz, M. C. (2016). «La investigación en el libro álbum». *Peonza*, n.º 119, p. 27-37.

Sobrinó, J. (2016). «Entrevistamos a Teresa Colomer». *Peonza*, n.º 120, p. 6-17.

Sobrinó, J.; González, A. (2017). «Entrevistamos a Anna Castagnoli». *Peonza*, n.º 120, p. 175-187.

Tàssies (2017). «Analogies visuals per a una crítica més racional: Cadenes d'estil, una proposta per a l'anàlisi d'il·lustracions». *Faristol*, núm. 86, p. 24-29.

Trabal, M. (2017). «Parlem de sexe als infants». *Faristol*, núm. 86, p. 13-16.

Villegas Villegas, F. J. (2016). *La educación literaria y visual a través del libro-álbum de tipología narrativa: una plataforma para el destinatario adolescente*. Tesi doctoral dirigida per M. Prats. Universitat de Barcelona.

<<https://www.tdx.cat/handle/10803/400147>>. [Consulta: 14/06/2018].

Vidal Lloret, V. (2016). *Autors, institucions i tendències en la literatura popular valenciana (1873- 1975)*. Tesi doctoral dirigida per J. Borja i C. Oriol. Universitat d'Alacant.

<<https://www.tdx.cat/handle/10045/63332>>. [Consulta: 14/06/2018].

Disponible a:

<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori>

Colomer, Teresa. «Estudis i recerca sobre llibres infantils i juvenils a Catalunya (2016-2017)». *Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 5 (2018), p. 51-65.

<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori/article/view/340951>

[Llicència Creative Commons](#)

Reconeixement – NoComercial – SenseObraDerivada
(by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Biblioteconomia
i Documentació

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

ANUARI DE L'OBSERVATORI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2018

Editors

Lluís Agustí
Maite Comalat

